

СИСТЕМА МОНІТОРИНГУ РИЗИК-ХАРАКТЕРИСТИК ЗМІНИ
КОНКУРЕНТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВАRISK-CHARACTERISTICS MONITORING SYSTEM
IN COMPETITIVE POTENTIAL CHANGES OF THE ENTERPRISE

У статті досліджено основні положення організації та послідовність проведення моніторингу ризик-характеристик зміни конкурентного потенціалу підприємства. Наголошується, що невизначеність умов зовнішнього середовища спричиняє додаткові ризики ведення господарської діяльності промисловими підприємствами, що можуть виступати як стимуляторами, так і дестимуляторами зміни конкурентного потенціалу підприємства. Доведено, що використання системи моніторингу має зосереджуватись на протистоянні негативним факторам та ризикам, де зміни конкурентного потенціалу можуть спрямовуватись лише на його підвищення. Формування ефективної системи моніторингу ризик-характеристик зміни конкурентного потенціалу забезпечує систематичне спостереження та контроль за рівнем конкурентного потенціалу, який реалізується шляхом відстеження зміни існуючих конкурентних переваг підприємства, визначення факторів та ризиків, які можуть впливати на зміну конкурентного потенціалу, прогнозування зміни конкурентного потенціалу у майбутньому та обґрунтування управлінських рішень щодо його підвищення у стратегічній перспективі. Через те, конкретизація змістовного наповнення моніторингу ризик-характеристик зміни конкурентного потенціалу підприємства дозволяє більш глибоко розібратись у формуванні механізму підвищення його конкурентного потенціалу.

Ключові слова: конкурентний потенціал, моніторинг, підприємство, ризик-характеристика, конкурентна перевага.

В статье исследованы основные положения организации и последовательность проведения мониторинга риск-характеристик изменения конкурентного потенциала предприятия. Отмечается, что неопределенность условий внешней среды влечет за собой дополнительные риски ведения хозяйственной деятельности промышленными предприятиями, которые могут выступать в качестве как стимуляторов, так и дестимуляторов изменения конкурентного потенциала предприятия. Доказано, что использование системы мониторинга должно сосредотачиваться на противостоянии негативным факторам и рискам, где изменения конкурентного потенциала могут направляться только на его повышение. Формирование

эффективной системы мониторинга риск-характеристик изменения конкурентного потенциала обеспечивает систематическое наблюдение и контроль за уровнем конкурентного потенциала, который реализуется путем отслеживания изменения существующих конкурентных преимуществ предприятия, определения факторов и рисков, которые могут влиять на изменение конкурентного потенциала, прогнозирования изменения конкурентного потенциала в будущем и обоснования управленческих решений по его повышению в стратегической перспективе. Так, конкретизация содержательного наполнения мониторинга риск-характеристик изменения конкурентного потенциала предприятия позволяет более глубоко разобратись в формировании механизма повышения его конкурентного потенциала.

Ключевые слова: конкурентный потенциал, мониторинг, предприятие, риск-характеристика, конкурентное преимущество.

The article deals with the main provisions of the organization and the sequence of monitoring the risk-characteristics of competitive potential changes at the enterprise. It is noted that the uncertainty of conditions of the environment causes additional risks of economic activity by industrial enterprises, which can act as stimulators and disintegrator of the competitive potential change in the enterprise. It is proved that the use of monitoring system should focus on confronting the negative factors and risks, where changes in the competitive potential can only be aimed at increasing it. The formation of an effective system for monitoring the risk-characteristics of the competitive potential change ensures systematic monitoring and control of the level of competitive potential, which is realized by monitoring the change of existing competitive advantages of the enterprise, factors and risks identifying, that may affect the change of the competitive potential, changes forecasting in the competitive potential in the future, and managerial decisions substantiation on potential improvement in the strategic perspective. Therefore, specifying the content of the monitoring of risk characteristics of changes in the competitive potential of the enterprise allows a deeper understanding of the formation of a mechanism of competitive potential increasing.

Key words: competitive potential, monitoring, enterprise, risk-characteristic, competitive advantage.

УДК 658.013

Нижник О.В.

аспірант кафедри обліку, аудиту та оподаткування Хмельницький національний університет

Постановка проблеми. В умовах негативного впливу фінансово-економічного та політичного кризових явищ, економічної нестабільності і технологічного прогресу, а також відповідного падіння платоспроможного попиту з боку населення перед вітчизняними підприємствами наразі постала гостра проблема, яка полягає у необхідності формування, нарощування, ефективного викорис-

тання та підвищення їх конкурентного потенціалу. Така ситуація викликає необхідність здійснювати постійне відстеження тенденцій зміни зовнішнього середовища і, як наслідок, зміни конкурентного потенціалу підприємства.

Поряд з факторами, що впливають на формування і підвищення конкурентного потенціалу, виникає цілий ряд ризиків як зовнішнього, так і внутріш-

нього характеру. У зв'язку з цим, невизначеність умов зовнішнього середовища спричиняє додаткові ризики ведення господарської діяльності промисловими підприємствами, що можуть виступати як стимуляторами, так і дестимуляторами зміни конкурентного потенціалу підприємства. За таких умов керівникам підприємств вкрай важко спрогнозувати зміни конкурентного потенціалу під дією факторів та в умовах загрози виникнення ризиків. З метою вирішення зазначених проблем досить дієвим є використання системи моніторингу ризик-характеристик конкурентного потенціалу підприємства, основним завданням якої є відстеження зміни умов зовнішнього середовища функціонування, прогнозування ймовірності виникнення ризиків та їх попередження, коригування поточних показників діяльності підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Впродовж багатьох років увага вчених була зосереджена на проблемах дослідження стану, проблем розвитку та ефективного використання конкурентного потенціалу промислових підприємств, де особливої уваги потребують праці таких вчених, як: І. В. Балабанова, А. Е. Воронкова, В. М. Ємельянов, Ю. Б. Иванов, О. Ю. Иванова, Д. Г. Лук'яненко, П. А. Орлов, А. М. Поручник, О. М. Тищенко та багато інших. Незважаючи на достатню кількість публікацій, присвячених аналізу конкурентного потенціалу, залишаються ще проблеми, що досліджені не достатньо. Насамперед подальших досліджень вимагає вивчення питання впровадження системи моніторингу ризик-характеристик зміни конкурентного потенціалу на промисловому підприємстві.

Постановка завдання. Метою статті є розробка заходів щодо аналізу зміни конкурентного потенціалу на промисловому підприємстві під впливом ризик-характеристик шляхом впровадження системи моніторингу.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Ризик-фактори, які виникають та здійснюють вплив на формування і підвищення конкурентного потенціалу, можуть мати як зовнішній (екзогенні), так і внутрішній (ендогенні) вияви. Серед екзогенних найбільш розповсюдженими є політичні, економічні, соціальні, демографічні та правові фактори. До ендогенних в основному відносять технічні, технологічні, організаційні, фінансові, трудові, інвестиційні та інноваційні. Під дією даних факторів підприємствам необхідно правильно визначити подальше функціонування, здійснювати пошук резервів зменшення негативного впливу цих ризик-факторів саме завдяки правильно сформованій та добре відрегульованій системі моніторингу.

Сучасна наукова література характеризується безліччю підходів щодо визначення поняття «моніторинг». Серед найбільш розповсюджених визначень здебільшого виділяють ті, під якими моні-

торинг розуміють, як постійне спостереження за будь-яким процесом з метою досягнення запланованого результату; або, як вимірювання результатів; або, як процес збирання та обробки інформації, спрямований на оцінювання програм, вибір стратегій розвитку чи вироблення політики підприємства [1, с. 67–69; 2, с. 112–113; 3, с. 86].

На підставі такого визначення, під об'єктом моніторингу ризик-характеристик зміни конкурентного потенціалу будемо розуміти конкурентний потенціал підприємства, його фактори та ризики, а також інструментарій формування конкурентних переваг підприємства та підвищення його конкурентного потенціалу. Через те, основними цілями запровадження на промисловому підприємстві системи моніторингу ризик-характеристик зміни конкурентного потенціалу є проведення масштабних досліджень за об'єктом (конкурентним потенціалом) та накопичення об'ємної інформаційної бази, до складу якої повинні входити збір, вивчення та аналіз інформації стосовно ризик-середовища, в якому функціонує підприємство, а також відстеження зміни умов зовнішнього середовища функціонування, появи ризик-факторів з метою сприяння або своєчасній адаптації до них, або їх уникнення, або зменшення їх негативного впливу на конкурентний потенціал підприємства.

Такі дії створять для підприємства додаткові можливості щодо прийняття обґрунтованих управлінських рішень, спрямованих на підтримку та посилення наявних конкурентних переваг підприємства, за яких зміни його конкурентного потенціалу, викликані впливом негативних чинників та появою ризиків, можуть спрямовуватися лише на забезпечення підприємством стійкості у довгостроковому періоді, збереження набутої конкурентної позиції та у довгостроковій перспективі підвищення його конкурентного потенціалу.

Таким чином, справедливо зазначити, що швидке та якісне реагування на негативні фактори та появу ризиків є однією із конкурентних переваг промислових підприємств. Створення ефективної системи моніторингу ризик-характеристик підприємства дасть змогу здійснити відстеження даних про зміни конкурентного потенціалу та його конкурентів внаслідок зміни зовнішніх та внутрішніх умов функціонування.

Через те, серед основних завдань моніторингу ризик-характеристик підприємства доцільно виділити наступні: виявлення потреб зовнішнього середовища, в якому здійснює своє функціонування підприємство; регулярне спостереження та накопичення інформації щодо зміни конкурентних переваг підприємства; оцінювання фактичного рівня конкурентного потенціалу у порівнянні з прямими та потенційними конкурентами; виявлення факторів та ймовірності виникнення ризиків, що можуть вплинути на зміни конкурентного

потенціалу підприємства, оцінювання їх негативного впливу для конкурентного потенціалу; прогнозування зміни конкурентного потенціалу підприємства із врахуванням впливу негативних факторів та ризиків; розробка системи інформаційного забезпечення обґрунтування управлінських рішень щодо підвищення конкурентного потенціалу підприємства. Важливо зазначити, що при формуванні послідовності етапів моніторингу ризик-характеристик зміни конкурентного потенціалу слід враховувати те, що кожне окреме підприємство визначається індивідуальним типом організаційної структури та ієрархії управління і, відповідно, специфікою інформаційної системи, яка входить до складу системи моніторингу, визначаючи рівень його ефективності.

На рисунку 1 зображена загальна схема організації моніторингу ризик-характеристик зміни конкурентного потенціалу на промисловому підприємстві.

У якості суб'єктів моніторингу може виступати ланка вищого керівництва підприємства, що здійснює контроль за виконанням поставле-

них завдань за рахунок підтримки функціональних підрозділів (спеціально сформована робоча група, в якій задіяні фахівці планово-економічного та фінансового відділів, бухгалтерії), котрі забезпечують збір та обробку необхідної інформації, а також протягом усього періоду проводять моніторинг зміни конкурентного потенціалу під впливом негативних факторів та в умовах існування ризиків. Крім того, можливим є залучення до процесу моніторингу зовнішніх експертів, послуги котрих є порівняно високими, проте, вони мають досвід аналізу конкурентоспроможності промислових підприємств за сучасних умов, що на практиці визначається як «аутсорсинг».

Після встановлення об'єктів, суб'єктів та цілей моніторингу, необхідним є визначення організаційних засад проведення моніторингу конкурентних переваг та визначенням конкурентної стратегії підприємства, розподілення функціональних обов'язків учасників робочої групи, формування системи моніторингових індикаторів, окреслення переліку конкурентів, визначення джерел інформаційного забезпечення та напрямів інфор-

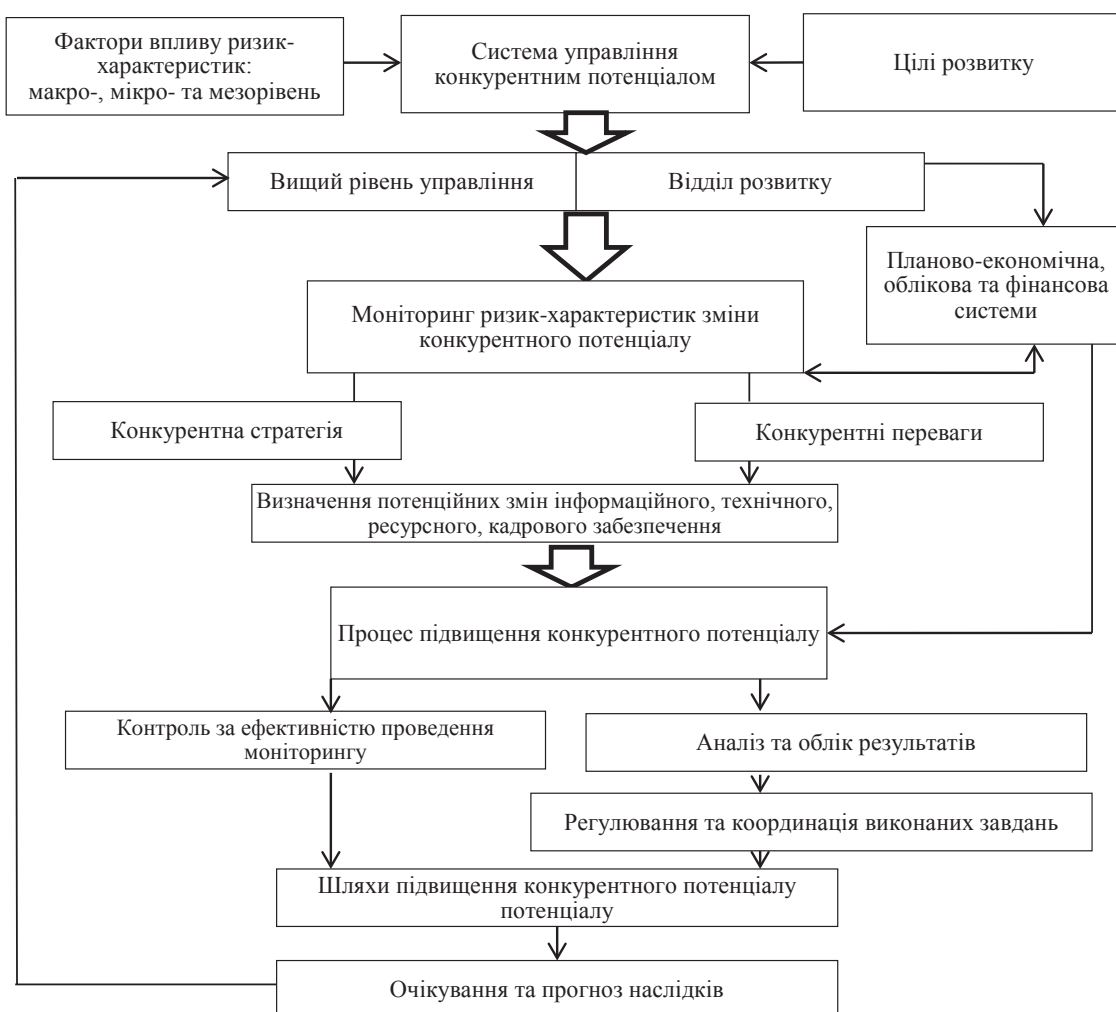

Рис. 1. Формування моніторингу ризик-характеристик зміни конкурентного потенціалу підприємства

* – власна розробка автора

маційних потоків, а також здійснення вибору та обґрунтування методів дослідження і технічного забезпечення процесу моніторингу зміни конкурентного потенціалу підприємства.

У цьому аспекті важливе місце займає конкурентна стратегія, котра виступає в якості системи довгострокових цілей, спрямованих на протистояння негативним факторам та ризикам, де зміни конкурентного потенціалу можуть спрямовуватись лише на його підвищення, що визначаються конкурентними перевагами та загальними завданнями розвитку підприємства, а також вибором найбільш ефективних шляхів їх досягнення.

При визначенні цілей підвищення інвестиційного потенціалу необхідним є оцінювання впливу стратегії на розвиток підприємства. Це зумовлює появу низки окреслених проблем, котрі варто конкретизувати шляхом формування взаємопов'язаних економічних та неекономічних показників, визначення фактичних та нормативних значень та уточнення проблем.

Формування системи моніторингу ризик-характеристик зміни конкурентного потенціалу підприємства повинне забезпечувати гнучкість та адаптивність інструментарію, що дає змогу здійснити адекватне оцінювання поточних та прогнозних змін зовнішнього середовища, впливу негативних ризик-факторів, а також дослідження рівня та динаміки змін конкурентного потенціалу підприємств-конкурентів. В якості інформаційного забезпечення моніторингу зовнішнього середовища, ризик-характеристик підприємств-конкурентів виступають дані фінансової звітності підприємств-конкурентів, аудиторські висновки та матеріали спостереження за окремими сегментами ринку товарів та послуг. З метою забезпечення порівнянності показників конкурентних переваг підприємств-конкурентів у процесі їх аналізу та оцінки збір інформації про стан і динаміку конкурентного потенціалу підприємств-конкурентів здійснюється у розрізі визначених моніторингових індикаторів. Таким чином, реалізація моніторингу конкурентних переваг та змін конкурентного потенціалу підприємств-конкурентів є основою для подальших досліджень у процесі моніторингу.

Залежно від мети здійснення моніторингу та його тривалості, вибирається оптимальний підхід до підвищення конкурентного потенціалу підприємства. Формування методичних підходів щодо підвищення конкурентного потенціалу дають змогу розробити ряд тактичних і стратегічних заходів щодо протистояння підприємством негативного впливу ризик-факторів та посилення його конкурентних переваг у майбутньому. Результати процесу підвищення конкурентного потенціалу підприємства полягають у формуванні чітких висновків щодо конкурентної позиції підприємства відносно прямих та потенційних конкурентів,

фактичного рівня, наявних конкурентних переваг та конкурентного потенціалу підприємства.

Разом із тим, відповідно поставленим цілям та виконаним завданням повинен здійснюватись контроль як за ефективністю реалізації, так і за регулюванням та координацією виконаних завдань за ступенем розробленості, ходом реалізації стратегій, ідентифікацією очікуваних результатів та прогнозуванням наслідків зміни конкурентного потенціалу.

Прогнозування наслідків дій, спрямованих на підвищення конкурентного потенціалу підприємства включає проведення багатомірного аналізу даних з метою виявлення якісного і кількісного зв'язку показників конкурентного потенціалу підприємства з їх ризик-факторами та прогнозування зміни конкурентного потенціалу підприємства у майбутньому з метою виявлення тенденцій його розвитку за сучасних умов ведення підприємствами господарської діяльності.

Висновки з проведеного дослідження. На підставі проведеного дослідження можна стверджувати, що сформована система моніторингу ризик-характеристик зміни конкурентного потенціалу підприємства дає змогу здійснити адекватне оцінювання поточних та прогнозних змін зовнішнього середовища, впливу негативних найвагомійших факторів та аналізу ризиків на конкурентний потенціал підприємства з метою прогнозування подальшого розвитку підприємства; формування рішень та рекомендацій, спрямованих на підвищення конкурентного потенціалу підприємства, коригування цілей, методів, принципів та завдань підвищення конкурентного потенціалу підприємства; визначення потенційних змін інформаційного, технічного, ресурсного, кадрового забезпечення; визначення стратегічних напрямів діяльності для підвищення конкурентного потенціалу підприємства; узагальнення отриманих результатів та складання звітності.

Таким чином, конкретизація змістовного наповнення моніторингу ризик-характеристик зміни конкурентного потенціалу підприємства дозволяє більш глибоко розібратись у формуванні механізму підвищення його конкурентного потенціалу, що входить у подальші дослідження автора.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Галіцин В. К. Системи моніторингу: [монографія] / В. К. Галіцин. – Київ: КНЕУ, 2000. – 231 с.
2. Іванов Ю. Б. Конкурентні переваги підприємства: оцінка формування та розвиток: [монографія] / Ю. Б. Іванов, П. А. Орлов, О. Ю. Іванова. – Харків: ВД «ІЖЕК», 2008. – 352 с.
3. Воронкова А. Э. Стратегическое управление конкурентоспособным потенциалом предприятия: диагностика и организация: [монографія] / А. Э. Воронкова. – Луганск: Изд-во Восточноукраинского национального университета, 2000. – 315 с.

4. Балабанова І. В. Управління конкурентною раціональністю: [монографія] / І. В. Балабанова. – Донецьк: Донецький національний університет, 2008. – 458 с.

5. Кузьмін О. Є. Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства: [підручник] / О. Є. Кузьмін, Н. І. Горбаль. – Львів: Компакт-ЛВ, 2005. – 304 с.

6. Управління міжнародною конкурентоспроможністю в умовах глобалізації економічного розвитку: У 2 т. / за заг. ред. Д. Г. Лук'яненко, А. М. Поручник. – Київ: КНЕУ, 2006. – 816 с.

7. Воронкова А. Е. Концепція управління конкурентоспроможним потенціалом підприємства / А. Е. Воронкова // Економіст, 2007. – № 8. – С. 14–17.

8. Формирование конкурентной позиции предприятия в условиях кризиса: [монографія] / А. Н. Тищенко [и др.]. – Харьков: ИД «ИНЖЭК», 2007. – 376 с.

REFERENCES:

1. Halitsyn V. K. (2000) Systemy monitorynhu [Monitoring systems]. Kyiv: KNEU (in Ukrainian).

2. Ivanov Iu. B., Orlov P. A., Ivanova O. Iu. (2008) Konkurentni perevahy pidpriemstva: otsinka formuvannia ta rozvytok [Competitive advantages of the enterprise: assessment of formation and development]. Kharkiv: VD «IZhEK» (in Ukrainian).

3. Voronkova A. E. (2000) Strategicheskoe upravlenie konkurentosposobnyim potentsialom predpriyatiya: diagnostika i organizatsiya [Strategic management of the competitive potential of the enterprise: diagnostics and organization]. Lugansk: Izd-vo Vostochnoukrainskogo natsionalnogo universiteta (in Russian).

4. Balabanova I. V. (2008) Upravlinnia konkurentnoiu ratsionalnistiu [Management of competitive rationality]. Donetsk: Donetsk National University (in Ukrainian).

5. Kuzmin O. Ie., Horbal N. I. (2005) Upravlinnia mizhnarodnoiu konkurentospromozhnistiu pidpriemstva [Management of the international competitiveness of the enterprise]. Lviv: Kompakt-LV (in Ukrainian).

6. Lukianenko D. H., Poruchnyk A. M. (2006) Upravlinnia mizhnarodnoiu konkurentospromozhnistiu v umovakh hlobalizatsii ekonomichnoho rozvytku [Management of international competitiveness in the conditions of globalization of economic development]. Kyiv: KNEU (in Ukrainian).

7. Voronkova A. E. (2007) Kontseptsiiia upravlinnia konkurentospromozhnym potentsialom pidpriemstva [Concept of management of competitive potential of the enterprise]. Ekonomist – Economist, 8, pp. 14–17.

8. Tischenko A. N. (2007) Formirovanie konkurentnoy pozitsii predpriyatiya v usloviyah krizisa [Formation of a competitive position of the enterprise in the conditions of crisis]. Harkov: ID «INZhEK» (in Russian).

Nyzhnyk O.V.

Postgraduate Student at Department of the Accounting, Audit and Taxation, Khmelnytskyi National University

RISK-CHARACTERISTICS MONITORING SYSTEM IN COMPETITIVE POTENTIAL CHANGES OF THE ENTERPRISE

The purpose of the article is to develop measures to analyse changes in the competitive potential of an industrial enterprise under the influence of risk-characteristics through the implementation of the monitoring system.

The use of a monitoring system should focus on confronting the negative factors and risks, where changes in competitive potential can only be made to increase it. The formation of an effective system for monitoring the risk-characteristics in the competitive potential change ensures systematic monitoring and control of the competitive potential level, which is realized by monitoring the changes in the existing competitive advantages of the enterprise, factors and risks identifying, that may affect the changes of the competitive potential, changes forecasting in the competitive potential in the future, and managerial decisions substantiation on potential improvement in the strategic perspective.

On the basis of the conducted research, it can be argued that the established system of monitoring the risk-characteristics in the competitive potential changes of an enterprise enables to carry out an adequate assessment of current and projected changes of the environment, the influence of negative most important factors and risk analysis on the competitive potential of the enterprise in order to predict further development of the enterprise; decisions and recommendations formation directed to the competitive potential increase of the enterprise, the goals, methods, principles, and tasks adjusting of increasing the competitive potential of the enterprise; the potential changes identification in informational, technical, resource, and personnel provision; the strategic activity directions definition for the competitive potential of the enterprise improvement; the received results and compilation of reports generalization.